

EXTREME GEOGRAPHIES

Maantieteen päivät 2016

The Annual Meeting of Finnish Geographers 2016

Joensuu 27.-28.10.2016

Kaupunkimaantieteen uudet avaukset (Jussi Semi)

Torstai 27.10., Työryhmät 2, klo 16:00-17:30, Educa, E101

Esitykset 20 min, posterin esittely 5 min

1 Nordström: Kaikki kuuluu siihen (poster)

2 Tuominen: Pallokentästä hybridistadioniksi - kehysanalyttinen näkökulma Tammelan jalkapallostadionin suunnitteluhankkeeseen

3 Karhu: Tilasta taajamaksi - kaupunkitilan uudelleenrakentaminen esikaupunkialueilla

4 Bernelius: Luottamuksen ääri rajoilla: Rapautuuko solidaarisuus eriytyvässä kaupungissa?

5 Semi: Kaupunkitila muistojen paikkana

---

1. Kaikki kuuluu siihen -posterin esittely

Maantieteen ja geologian laitos, Turun yliopisto

Aurajoki halkoo kaupungin. Sedimentit värjäävät veden. Joen elämä ruskea kuten siinä virtaava vesi. Ruskeassa kaikki värit sekoittuneina. On kehystetty, muttei aidoilla suljettu. Pimeässä valaisevat sähkölyhdyt ja lehmukset reunustavat. Lehmuksien rungot kuin ihmisvartalot, kädet ja kasvot uurteineen. Uurteet tallentaneet joen varrella eletyt hetket. On ilojen ja eritteiden joki. Lasi kuohuvaa kesäisen työpäivän päätteeksi suuhun ja lasiin, ja lasin reunojen ylitse jokeen. Ei enää likaviemäri, toisinaan kuitenkin pisuaari. Ehkä parempi kuin Pariisin Seine ja samalla kaikki, jossain päin maailmaa, aiemmin kohdatut, kaupunkia halkovat joet. Välillä joki on suru - hukkumisia ja joen pyörteiden pinnalle nostamia kalman sinisiä ruumiita. Kuitenkin myös ruohikolle levitetty huopa tai puiden väliin ripustettu riippumatto. Keinua voi siinä matossa, kun joku antaa vauhtia. Tai antautua joelle, veden ja tuulen kuljetettavaksi, katsoa kaupunkia eri perspektiivistä. Jos tilalle olisi autotie, kaupunki olisi toinen. Kaikki kuuluu siihen (All is it) on tekeillä oleva kaksikielinen valokuvakirja Aurajoen materiaalisuuksista. Valokuvakirjan tavoitteena on popularisoida uusmaterialistinen maisematieteen teoria. Aineistona ovat osana Turun kaupunkitutkimusohjelmaa Aurajoen rannoilla Turun keskusta-alueella valokuvaamani potretit. Potreteissa esiintyy Aurajoen varrella kohtaamiani ihmisiä sekä arkipäiväisiä, tipahtaneita ja tiputettuja esineitä. Lisäksi valokuvakirjan aineistona ovat lyhyet haastattelut. Valokuvakirja pyrkii tuottamaan kuvilla ja sanoilla materiaalisuuden tuntua sekä esittelemään mielekkäällä tavalla uusmaterialista teoriaa. Teen valokuvaprojektistani kirjan, sillä maantieteen alan väitöskirjatyössäni tieteen käytännöt asettavat tietyt reunaehdot toteutuksella. Tapani katsoa maailmaa on kuitenkin jossain tieteen ja taiteen rajamailla.

2. Pallokentästä hybridistadioniksi kehysanalyttinen näkökulma Tammelan jalkapallostadionin suunnitteluhankkeeseen

Jaakko Tuominen, Tampereen yliopisto

Jalkapalloilun tilat ovat muuttuneet yksinkertaisista pallokentistä huippumoderneiksi areenoiksi, joissa kulutus, turvallisuus ja valvonta ovat keskeisiä elementtejä. Urheilupaikkarakentamisen näkökulmasta keskeisiä kysymyksiä ovat, miksi usein taloudellisesti kannattamattomia urheilustadioneita ja -areenoita rakennetaan julkisin varoin sekä miten stadioneiden maantieteellisesti epätasaisesti jakautuvia haittoja

voidaan lieventää. Esitykseni perustuu pro gradu -tutkielmaani, jossa käsittelin Tammelan stadionhanketta kehysanalyysin avulla sekä pohdin, millä tavoin suunnitteluhankkeessa on huomioitu luottamuksen rakentuminen kaupunkisuunnittelussa. Tampereen Tammelan jalkapallostadionin suunnitteluhankkeessa on haettu taloudellista ratkaisua yhdistelemällä samaan rakennuskompleksiin sekä asuntoja, palveluita että urheilutoimintaa. Stadionhanke keskellä monimuotoista ja kulttuurihistoriallisesti merkittävää Tammelan kaupunginosaa on haastava kaupunkisuunnitteluprosessi. Lisäksi stadionin suunniteluun liittyvä Tampereen kaupungin ja Lemminkäinen Oy:n kumppanuushanke on herättänyt voimakasta kritiikkiä.

Esitelmässäni kuvaan Tammelan stadionsuunnitteluhanketta kolmen julkisen keskustelukehityksen (urheilu-, kaupunkikehitys- ja naapurustokehitys) avulla sekä esitän miten stadionhankkeen luomia hyötyjä, haittoja ja luottamusta on määritelty eri tulkintakehitysten kautta.

Analyysini osoittaa, että etenkin stadionin suunnittelumalli, toimintojen sekoittaminen ja korkea rakennusmassoittelu hiertävät poliittis-hallinnollisten toimijoiden ja asukastoimijoiden välejä. Naapurustokehityksen näkökulman perusteella luottamuksen rakentumisen esteeksi ovat nousseet erityisesti rajoitetut osallistumismahdollisuudet, asukasedustajan valinta sekä hankkeen epäselvä rahoitusmalli. Esityksen keskeinen kysymys on, että miten kiistanalaisessa ja moniulotteisessa Tammelan stadionhankkeessa voidaan rakentaa henkilökohtaista, institutionaalista ja ideologista luottamusta sekä estää epäluottamusta paikalliseen kaupunkisuunnitteluun. Asiasanat: stadionit, urheilumaantiede, kehysanalyysi, luottamus

3. Tilasta taajamaksi - kaupunkitilan uudelleenrakentaminen esikaupunkialueilla

Jani Karhu, Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos

Suomalaista kaupunkia on luonnehdittu tutkijan painajaiseksi. Monelta osin luonnehdinta perustuu lähiöitymisen ja esikaupungistumisen myötä tapahtuneeseen kaupunkirakenteen- ja tilan pirstaleisuuteen. Suomen historian väitöskirjatyöhöni perustuva esitykseni analysoi sitä kaupunkitilan kokemukseen ja määrittelyyn vaikuttanutta prosessia, joka tapahtuu pientalovaltaisilla esikaupunkialueilla. Näille alueille hakeudutaan rauhallisuuden, maaseutumaisuuden ja väljemmän asumisen perässä. Lapsiperheet haluavat jälkikasvulleen kantakaupunkia suotuisamman kasvuympäristön. Maaseutumaisuuden tavoittelun vastapainona ovat kuitenkin hyvin urbaanit lähtökohdat, kuten tarve kaupunkimaisille palveluille, infrastruktuurille ja ennen kaikkea kaupunkialueella sijaitseville työpaikoille. Tämä ristiriitainen tietynlaisen ihanneasumisen tavoittelu muuttaa kaupunkitilaa ja sille annettuja merkityksiä: kaupunkitilaa rakennetaan uudelleen. Samalla myös asukkaiden kokemus maaseudusta, kaupungista, maalaisuudesta ja kaupunkilaisuudesta on murroksessa.

Kaupungistumisen tutkimus on etenkin suomalaisessa historian tutkimuksessa keskittynyt suuriin kaupunkisiin ja aluerakentamisen tuotteena syntyneisiin laajoihin betonilähiöihin. Pientalovaltaiset esikaupungit ja niiden rooli kaupungistumisessa ovat jääneet vähemmälle.

Esimerkkialueena tutkimuksessani toimii Joensuun seutu ja kolme kantakaupungin läheisyyteen 1960-luvulta alkaen rakennettua pientalovaltaista esikaupunkialuetta. Aineistona olen käyttänyt asukkaille suunnattua kyselytutkimus ja haastatteluaineistoa sekä virka- ja luottamushenkilöiden haastatteluja. Teoreettinen näkökulmani tilaan perustuu ajatukseen, että kaupunkitila ei ole staattinen, annettu toimintaympäristö tai tavoittamaton abstraktio. Tilaa tuotetaan, muutetaan ja sille annetaan erilaisia merkityksiä. Näkökulmani ammentaa erityisesti Doreen Maseyn ajatuksesta tilasta käytäntöjemme ja vuorovaikutussuhteidemme alati muuttuvana tuotteena.

4. Luottamuksen ääri rajoilla: Rapautuuko solidaarisuus eriytyvässä kaupungissa?

Venla Bernelius, Mari Vaattovaara, Matti Kortteinen, Helsingin yliopisto

Kansainvälisesti on havaittu, että kaupunkisegregaatiolla on yhteys asukkaiden välisen solidaarisuuden ja luottamuksen vähenemiseen. Erityisesti Sampsonin (2012) pitkäaikaiset tutkimukset Chicagosta ovat osoittaneet, että segregatiolla on hyvin voimakas yhteys solidaarisuuteen siten, että kasvava alueellinen eriytyminen heikentää merkittävästi ihmisten solidaarisuutta tai sosiaalista altruismia. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että tuntematonta autetaan selvästi harvemmin huono-osaisilla alueilla kuin hyväosaisilla alueilla. Segregaation ja solidaarisuuden yhteyden vastaava tarkastelu Suomessa on poikkeuksellisen kiinnostavaa, koska Suomi ja Pohjoismaat yleisesti on tunnustettu globaalisti poikkeuksellisen korkean solidaarisuuden ja luottamuksen leimaamiksi yhteiskunniksi (esim. Kouvo 2014). Ihmisten välinen luottamus on keskimäärin korkealla tasolla ja solidaarinen käyttäytyminen yleistä. Tämä on liitetty useisiin kulttuurisesti varsin pysyviin piirteisiin, sosiodemografisiin tekijöihin ja hyvinvointivaltion vaikutuksiin. On kuitenkin kiinnostavaa, missä määrin kasvava alueiden välinen segregatio heijastuu luottamukseen ja solidaarisuuteen rapauttaako segregatio pohjoismaista solidaarisuutta samoin kuin muualla on todettu tapahtuvan? Tarkastelemme tutkimuksessamme luottamuksen ja solidaarisuuden ilmenemistä Helsingissä käyttäen altruistisen solidaarisuuden mittarina ihmisten halukkuutta auttaa tuntemattomia. Tätä on tarkasteltu toisintamalla Chicagossa käytetty kirjetutkimusta, jossa tarkasteltiin satunnaisten ohikulkijoiden todennäköisyyttä viedä kadulle vahingossa pudotetuksi oletettu kirje postilaatikkoon. Asetelma on toistettu Helsingissä (vuosina 2014 ja 2015) kolme kertaa 21 osa-alueella, jotka on poimittu edustamaan maantieteellisesti ja sosioekonomisesti kaikkia kaupunginosia. Kirjetutkimuksen tulokset näyttävät alustavasti olevan täysin erilaiset kuin Chicagossa tehdyt havainnot. Kirjeistä ovat palautuneet lähes kaikki, kun Chicagossa palautusprosentit olivat matalimmillaan nolla. Vähäinen kato ei myöskään alustavien tarkasteluiden perusteella vaikuta olevan yhteydessä alueelliseen huono-osaisuuteen. Mikäli yhteys on, se on parhaimmillaankin hyvin heikko. Vaikuttaakin siltä, että ainakin tällä mittarilla sosiaalinen altruismi tai solidaarisuus on edelleen huono-osaisillakin urbaaneilla alueilla korkealla tasolla, ja suomalainen solidaarisuus näyttää jollakin tavalla sitkeämpänä kuin yhdysvaltalainen. Onkin kiinnostavaa, mikä selittää suomalaisen kaupunkisegregaation laadullisesti erilaista vaikutusta kaupunkilaisten käyttäytymiseen miksi meillä kaupunkien ääri laidat kannattelevat erilaista solidaarisuuden ja altruistisuuden mallia?

5. Kaupunkitila muistojen paikkana

Jussi Semi, Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos

Viipurilla on lähes myyttinen maine suomalaisessa mielenmaisemassa. Vaikka Viipurin siirtymisestä osaksi Neuvostoliittoa ja sittemmin Venäjää on kulunut jo yli 70 vuotta, on sitä edelleen muisteltu tiedotusvälineissä ja kansalaisten keskuudessa. Viipuria onkin pidetty suomalaisena kaupunkina huolimatta siitä, että se oli vain hieman yli 20 vuotta osa itsenäistä Suomea. Viipurin merkitys suomalaisille on ilmentynyt myös sen keskeisenä roolina puheissa, tarinoissa ja muistamisen käytänteisissä sekä muistin politiikassa. Viipurin jäsentäminen ja sen ylläpito suomalaisena kaupunkina ei ole tapahtunut itsestään. Yhtenä keskeisenä tekijänä ovat olleet kertomisen ja visualisoimisen tavat, joilla Viipurin suomalaista identiteettiä on tuotettu.

Tässä esityksessä muistot, paikat ja visuaaliset representaatiot kietoutuvat monimuotoisin säikein yhteen. Esitykseni pohjautuu tutkimukseen, jossa tarkastelen Viipurin kaupunkitilan tuottamista valokuva-aineiston pohjalta. Tutkimukseni kohdistuu Viipurin suomalaiseen ajanjaksoon eli 1920- ja 1930 lukuihin. Tutkimuksen tarkoituksena on pohtia, miten Viipuria ja sen keskeisiä paikkoja representoitiin valokuvissa ja millainen merkitys valokuvilla oli ja on edelleen Viipuri -mielikuvien luonnissa.

Teoreettisesti tutkimus pohjautuu Pierre Noran lieux de mémoire käsitteeseen. Tulen pohtimaan termiä kolmesta näkökulmasta käsin, joiden kautta myös valokuva-aineiston teoreettinen tulkinta rakentuu.

Ensinnäkin, pohdin nostalgian roolia suhteessa muistojen paikkaan. Toiseksi, tarkastelen muistin politiikkaa osana kansallista koheesiota. Kolmanneksi, nostan esiin uudemman affektiivisuuteen ja non-representationaaliseen maantieteeseen kytkeytyvän muistitutkimuksen näkökulmia.